

Domininkas Urbas
Vilnius

APIE J. BALČIKONIO VERTIMUS

J. Balčikonis vertėjo darbą pradėjo dar prieš pirmą imperialistinį karą – apie 1906 metus (vertimai iš A. Čechovo, L. Tolstojaus ir kt., spausdinti periodikoje ir kas-ne-kas atskirais leidiniais). Ypač tas jo darbas suintensyvėjo per aną karą ir pirmaisiais pokario metais – tada išverstos Anderseno, Haufo, Pero, brolių Grimų pasakos, Ž. Verno „Aplink žemę per 80 dienų“. Paskui eina ilgas laiko tarpas, kada nebematyti naujų tos srities darbų, ir tik gerokai vėliau, jau pensininko amžiuje, grįžtama prie jų vėl: 1957 metais išspausdinamos Svifto „Gulivero kelionės“ (verstos, tiesa, anksčiau) ir 1958 metais – „Tūkstantis ir viena naktis“, arabų pasakų rinktinukė.

Norint tinkamai suprasti šią J. Balčikonio darbo sritį, reikia turėti prieš akis sąlygas – kokia buvo mūsų raštų ir kalbos kultūros būklė, kai jis tų darbų ėmėsi. Tada geriau bus suprantami ir tie keliai, kuriais vertėjas ėjo.

„Vertimo“ ir „vertėjo“ sąvokos, mat, yra ypatingos – nelygu, kur ir kokiomis aplinkybėmis kas verčiama. Mūsų kultūros istorijoje, tam tikrame jos tarpsnyje, „vertimui“ buvo būdinga tai, kad į tą sąvoką tada įėjo ne tik grožinės ar mokslinės literatūros veikalų perteikimas mūsų gimtąja kalba, bet ir gaminimasis mokslo, ūkio bei technikos terminų, atitinkančių kitų kalbų terminus, ir net paprastų buitinių daiktų bei institucijų lietuviškais vardais praminimas. Kai po 1905 metų ėmė smarkiai augti lietuviška spauda, mokykla ir plėtotis visuomenės gyvenimas, iškilo gyvas reikalas daug ką naujai pavadinti savąja kalba. Tada būtent radosi arba plito sąsiuvinis ir *pieštukas, pamoka* ir *pertrauka*, miesto *gatvė*, *viešbutis* ir *vežikas*, *krautuvė* ir *bendrovė*, net *virtuvė* ir *degtukas*. Šios rūšies mūsų kalbos faktai, anuomet nauji ir naujai ėmę gyventi, buvo sąmoningo išmanančių žmonių darbo vaisiai. Taisi darbas tai juk buvo visų pirma vertimo darbas, ne kas kita. Trumpai sakant, mūsų kultūrinis gyvenimas, iš seno daug kame reiškęsis svetimų kalbų lytimis, dabar per trumpą laiką, pagreitiniais tempais, turėjo įgauti savosios kalbos lytį. Taigi „vertimo“ sąvoka tada buvo itin plati, specifiška; mūsų to meto veikėjų darbo netinka be atodairos lyginti, pavyzdžiui, su kitų, toliau raidos keliu nužengusių tautų vertėjų darbu: negalima išleisti iš akių specifinių mūsų civilizacijos ugdymo sąlygų. Tada, mat, pas mus vertėjas buvo ne tik tas, kas vertė į lietuvių kalbą, sakysim Svif-

o, Senkevičiaus ar d'Amičio kūrinys, bet ir tas, kas lietuviško laikraščio redakcijoj taisė kito rašytą straipsnį ar korespondenciją kalbos ir stiliaus atžvilgiu, nes dauguma žmonių, rašančių tuos straipsnius ar korespondencijas, rašomosios kalbos įgūdžių teturėjo rusiškų ar vokiškų, bet neturėjo lietuviškų, ir nereta būdavo išgirsti tokių pareiškimų: žinau, kaip ši dalyką pasakyti lenkiškai, vokiškai arba rusiškai, bet nežinau, kaip išreikšti mintį lietuviškai. Vertėjas tam tikra prasme buvo ir tas, kas tada lietuviškai sakė viešą prakalbą, taip pat ir tas, kas dėstė kokiuose nors kursuose — dėstė ne tik filologinį dalyką, bet ir aritmetiką, ir namų ruošą. Žodžiu, tokiomis aplinkybėmis, kada greit augančiai ir sąmonėjančiai mūsų visuomenei pirmiausias uždavinys buvo įsisavinti civilizacijos lobius lietuviškąja lytimi — ir tai kuo greičiau, atsigriebiant už sugaištus amžius, — svarbiausias kelias buvo vertimas, o vertėjų pareigas tam tikra prasme ėjo visi, kas tik prie lietuviško darbo dėjosi.

Suprantama, kiek tokiomis aplinkybėmis reikšė kvalifikuotas filologas — tas kas galėjo ne tik dirbti pats, bet ir vadovauti kitų darbui.

Baigęs Petrapilio universitetą 1911 metais, J. Balčikonis atsikėlė į Vilnių ir stojo dirbti lietuviško laikraščio redakcijoj. Kiek vėliau, nuo 1914 metų, J. Balčikonis dirbo mokytojo darbą — dėstė lietuvių kalbą įvairiose mokyklose, kursuose, pagaliau Lietuvos universitetuose — Kaune ir Vilniuje. Ir kai dabar perbėgame mintimi J. Balčikonio daugiau nei pusšimčio metų darbus, tai visų pirma išvystame jį — kalbos mokytoją: per spaudą, per radiją, iš mokytojo ar profesoriaus katedros jis mokė, taisė, barėsi, rodė pirštu, kur negerai, nelietuviškai pasakyta, ir aiškino, kaip reikia žmoniškai, gyvai, lietuviškai sakyti. Tariant kiek bendriau, išėitų taip: svarbiausias J. Balčikonio rūpestis buvo tasai, kad mintis, įgyta iš nelietuviškų šaltinių, būtų reiškiami teisingai, taisyklingai lietuviškai.

J. Balčikonis yra ne sykį sakęs, kad svarbiausias vadovas jo kartos žmonėms — švietimo darbuotojams — tam tikru metu buvęs reikalas: ko ypač reikėję, ko labiausiai stigę, to ėmėsi, mokėsi ir dirbė. Taip buvę ir su literatūros vertimais. Po ano karo parvažiaavę iš Rusijos, pradėję dirbti gimnazijoj, ir aiškiai visiems pasimatę, kad jaunimas neturįs ko skaityti lietuviškai. Apie lektūros reikalą, tarp kitko, buvo J. Balčikonio rašyta viename straipsnyje „Lietuvoje“, 1927, 293 nr.: „...lektūra duoda mokiniui jei ne pusę viso išsilavinimo, tai bent gerą jo dalį. Jei dabar abiturientai išėina kasmet menčiau išlavinti, tai galima išaiškinti tuo, kad jie kasmet vis mažiau turėjo lektūros“. Baigusieji gimnaziją tuojau po I imperialistinio karo visi mokėję svetimų kalbų, vadinasi, savo išsilavinimą galėję papildyti, skaitydami knygas kitomis kalbomis. Toliau svetimų kalbų mokančių skaičius vis mažėjas. „Dabar jau abiturientai su mažomis išimtimis nemoka jokios svetimos kalbos tiek, kad galėtų ja laisvai skaityti. Jie gali tik lietuviškai skaityti, o lietuviškos lektūros neužtenka, todėl dabar jauni žmonės su brandos atestatais neatrodo visai pribrendę“. Dar kitu atveju J. Balčikonis sakė, kad labiausiai lektūros stigę jauniems mokslėiviams, ir tai ypač ji skatinę imtis versti tokias knygas, kurios pirmiausia šitą spragą lopytų. Pero, Anderseno, Grimų ar Haufo pasakos, taip pat kelionių aprašymai tam tikslui gerai tiko — tokią lektūrą jaunas skaitytojas itin mėgsta, knygą mielai ima į rankas ir, nė pats nesujusdamas, pasiduoda jos poveikiui, o šitų knygų poveikis geras, jos lavina vaizduotę, žadina teigiamus, kilnius nusiteikimus, plečia aki-

ratį. Šitie sumetimai – pedagoginiai, didaktiniai – ir bus nulėmę verstinų dalykų pasirinkimą.

Čionai, rodos, verta būtų priminti, kad J. Balčikoniu šioje veiklos srityje turėjo reikšmės J. Jablonskio pavyzdys. Ir J. Jablonskis po 1905 metų smarkiai darbavosi, turtindamas negausią mūsų literatūrą – vertė knygas, taisė bei redagavo kitų vertimus, kad žmonės – pirmiausia jaunimas, mokiniai – turėtų ko skaityti gera, taisyklinga kalba (žr. Kalbotyra, V, 1962, str. „J. Jablonskis ir verstinė literatūra“). J. Jablonskis ne sykį vertimą vartojo kaip kalbos mokymo, mokinių lavinimo priemonę – taip antai, su Panevėžio seminarijos mokiniais besidarbuojant, buvo jo gražiai išversta Bogdanovo knygutė „Visuomenės įniamiai“. Panašiai darydavo ir J. Balčikonis: ir jis, dirbdamas su mokytojų kursų klausytojais arba studentais, duodavo jiems versti į lietuvių kalbą tą patį tekstą, o kai jie išversdavo – lygindavo kelių vertėjų darbą, nagrinėdavo klaidas, analizuodavo kalbinius bei stilistinius klausimus. Tuo būdu, kolektyviai dirbant, renkant leksikos ir frazeologijos duomenis iš būrelio žmonių, būdavo varomas lavinimo darbas. Šis tas iš tokių vertimų, tiesa, buvo paskiau ir išspausdinta, pažymint, kad tai – „mokinių vertimas“; to pažymėjimo vertės tačiau nereikia per daug nudidinti, nes J. Balčikonis, leisdamas ką viešumon, pats ištaisai taisydavo, redaguodavo ir šlifudavo taip, jog to „mokinių“ darbo ten akmenėlio ant akmenėlio nebelikdavo.

Svarbiausieji J. Balčikonio vertimų darbai – tai pasakų vertimai. Labai gražiai ir teisingai apie šį dalyką yra pasakęs prof. dr. J. Otrembskis per J. Balčikonio šešių dešimčių metų sukakties minėjimą: „Labai svarbi Balčikonio veiklos sritis yra jo vertimai. Šitie vertimai tai yra visų pirma pasakų vertimai. Tame pasireiškė visas Balčikonis. Pasakos yra liaudies kūriniai, atspindis jos dvasios. Balčikonis pamilo ne tik lietuvių liaudies kalbą, bet ir pačią liaudį, jos gyvenimą ir dvasią, jos idealus. Todėl jis moka suprasti ir svetimą liaudį, jos dvasią, jos literatūrinius kūrinius: juk bemaž visur liaudis yra ta pati. Balčikonis žino, kad svetimos pasakos patiks ir jo liaudžiai, jo tautai, gali pralobinti jos sielą. Ir todėl imasi jas versti. Iš pasakų vertimų pirmą vietą užima, be abejo, Brolių Grimų pasakų vertimas. Čia aiškiai matyti ne tik vertėjo literatūrinis gabumas, bet ir tobulas jo lietuvių kalbos mokėjimas. Stiliaus ir kalbos atžvilgiu tai yra tikras šedevras. Todėl Brolių Grimų pasakų vertimą skaito visi lietuviai, vaikai ir suaugusieji. Todėl jį skaito visi lietuvių kalbos mylėtojai. Lituanistas, ar lietuvis, ar kitatautis, kuris nori pasigrožėti lietuvių liaudies kalba, visada sugrįš prie Brolių Grimų pasakų vertimo – kadangi Balčikonio kalba yra stilizuota liaudies kalba, tokia, kokią ją sukūrė amžiai: ar ji gera ar bloga, bet tikra, liaudiška, lietuviška“.

J. Balčikonio vertimai, iš tikro, yra gražios, gyvos liaudies kalbos lobynas. Imdamas verstį pasakas, J. Balčikonis jau buvo igudęs kalbos mokytojas bei raštų kalbos taisytojas ir – tai ypač svarbu – tautosakos rinkėjas. Nereikia užmiršti, kad jis dar studentas būdamas (1910 m.) įstojo į Lietuvių Mokslo Draugiją ir pasukui dalyvavo jos veikloje, ypač kalbotyros ir folkloro rinkimo bei tyrimo srityje. Antai, tautosakos archyve, kuris dabar yra LTSR Mokslų akademijoje, gausu dar prieš I imperialistinį karą J. Balčikonio užrašytos tautosakos; tautosaką jis, tiesa, rinko nuolat, net ir pačiais pastaraisiais metais. Šitas darbas priartino jį prie pačių gerųjų kalbos aruodų, iš kurių ir sėmėsi turto, kai pačiam reikėjo. Užtat jo vertimų kalba tokia turtinga.

Pasirinkęs versti pasakas, J. Balčikonis, sakytume, tvirtino jungtį tarp gyvos žmonių kalbos ir knyginės, raštų kalbos – nešė iš žmonių kalbos į knygas gyvą leksiką, gyvą frazę, sąmoji, šmaikštumą, vaizdumą. J. Balčikonio vertimai tikslūs, originalo mintys ir vaizdai perteikti teisingai, o lietuviški drabužiai, kuriais apvilktas svetimas turinys, yra tokie savi, jog dažnoje vietoje jautiesi taip, lyg klausytumeis mūsų liaudies sumaningo pasakų sekėjo. Taip antai, pasklaidome Grimų pasakas, paieškome tokių vietų, kurios šiaipjau vertėjams sudaro keblumą, – tai priežodžiai, idiomos, visokie šmaikštesni posakiai, – ir žiūrime, kaip padaryta šios knygos vertėjo. Randame suieškota mūsų liaudies kalbos atitikmenų, pavyzdžiui:

„Eile mit Weile“ – išversta: „Skubos darbą velnias renka“;

„Aber Unglück kommt über Nacht“ – „Bet nelaimė ir ant krosnies gulint ateina“;

„So viel sind sie unter Brüdern wert“ – „Jos (kalbama apie parduodamas karves) tiek vertos vidur nakties“ (= mažų mažiausia tiek vertos; tiek ir užsimerkus galima už jas duoti).

„Berg und Tal begegnen sich nicht, wohl aber die Menschenkinder, zumal gute und böse“ – „Kalnas su kalnu nesueina, o žmogus su žmogumi, geri ar pikti, gali sueiti“ – čia vertime duotas toksai pat priežodis, kaip ir originale, nes mūsų liaudyje jis yra paplitęs.

„Du bist die dummste Gans, die auf Gottes Erdboden herumwackelt“ – „Esi kvaila per visą pilvą, kitos tokios niekur nerastum“ – taip barasi supykęs stačionas sodžiaus senis ant savo pačios; išversta visai kitais žodžiais, bet vertimas tikslus, nes lietuviškas posakis kaip tik tą ir reiškia, ką originalas, nors žodinė posakių (originalo ir vertimo) sudėtis skirtinga.

„Der Kerl war immer der Vorderste, wann es blaue Bohnen regnete“ (pasakojama apie narsų kareivį) – „kur krito kulipkos kaip kruša, ten jis buvo visados pirmas“: originalo posakis „es regnete blaue Bohnen“ yra kareiviškas vokiečių sąmojis, „mėlynos pupos“ – tai metafora, tiesiogine prasme reiškianti švino kulkas; lietuviškai tokios metaforos vertėjas, matyt, nesugriebė, bet jos ir nepasigendame, nes vertėjas šioj vietoj davė gražų palyginimą, lygiai paimtą iš kareiviškos kalbos – dar pats šio straipsnelio autorius gerai atmena, kaip 1915 metais, per karą, buvo dainuojama karo daina: „bimbis kulipkos kaip smarkus lietus, vargiai, broliukai, sulauksim pietus“ ir t.t.; lietuviškas posakis lygiai gerai asocijuoja kautynių vaizdą ir, svarbiausia, tą nuotaiką, kuri gaubia šią pasakos vietą. Tokios teksto modifikacijos yra ne tik leistinos, bet dar jos rodo vertimo kūrybiškumą ir vertėjo išradinumą.

Randame įdomiai išverstų ir šiaip posakių, pavyzdžiui:

„sonst war dein Leben verloren“ – „kitaip būtum kailį prikaitęs“; idioma „kailį prikaitęs“ čia labai gerai tinka. Kiek toliau toj pat knygoj dar yra posakis: „Ir tas prikais savo kailį“ – irgi šmaikščiai, sąmojingai išsakyta ta pati reikšmė (= kliuvęs į bėdą, nebeišsisuks, žus).

„Ihr seid Gefangene, legt den Sack mit dem Gold nieder, oder ihr werdet zammengenhauen“ – „Jūs dabar mūsų rankose, meskit maišą, o kad ne, tuoj sukaposim“. Šiame originalo sakiny „Gefangene“ nereiškia kokių „belaisvių“, tik tiek, kad „mes jus pagavom, mūsų viršus“, tad išversta labai gyvai – imte paimta iš liaudies lūpų. Sakinio antroji pusė, vokiškai gana paprasta, statiška, lietuviškai pasa-

kyta labai dinamiškai. Ar gerai, kad taip padaryta? Gerai, nes pats pasakos epizodas, iš kurio tai paimta, yra itin gyvas, veiksmas eina smarkiai, ir šis posakis puikiai tinka; vertėjui nėra reikalo pedantiškai laikytis, kad būtinai kiekviena tokia stilistinė priemonė, kaip idioma, sąmojis, vaizdas žodis..., būtų tupdoma į tą pat vietą, kur yra originale, – tai būtų pažodiškumo, net, sakyčiau, vergiškumo žymė. Svarbu stilistinių priemonių visumos atitikimas, jų vidiniai dialektiniai santykiai.

Arba dar šit toksai originalo sakiniukas:

„Die Königstochter soll doch gegen uns nicht aufkommen“. Posakis, iš pažiūros paprastutis, yra itin nelengvas išversti: savo kalboje neturim kuo tiesiai perteikti nei tokios „soll“ reikšmės, nei „gegen uns aufkommen“; vertėjas, visai dėl to nesukdamas galvos, ima visą posakį, jo bendrąją reikšmę pagal kontekstą, ir sako lietuviškai: „Kad ji nesulauktų, kad mus nugalėtų“. Šis posakis puikiai atitinka originalą. Mat, ten pasakojama apie rungtynes, kas greičiau parneš vandens – karalaitė ar greituolis; greituolis, vandeniui nešinas, karalaitę toli pralenkęs, atsigulė pamiegoti, o ji tuo metu išliejo jam vandenį ir nubėgo; tada greituolio draugas medžioklis, pasipiktinęs ir susijaudinęs, sako šitą frazę ir pabudina greituolį, kad vėl bėgtų vandens pasisemti. Originalo sakinyje juntame vos fiksuotą sakančiojo valią ir emociją; vertime ta valia ir ta emocija yra aiškiai, įsakmiai pasakyta iš liaudies lūpų paimta fraze, kuri funkcionaliai šioj vietoj geriausiai tinka. Toks stilistinių priemonių atrinkimas yra labai brangintina vertimo ypatybė. – Arba, antai, dar vienas panašus sakiniukas: originale – „Du sollst mich noch nicht treffen“, išversta – „Ne tavo nosiai į mane pataikyti“. Čia irgi panašu, du personažai kovoja, jų posakiai turi tam tikrą emocijinį krūvį, kuris labai aiškūs kontekste, bet tame atskirame originalo posakyje vos vos tejtuntamas. Vertėjas šį posakį davė sodrų ir emociingą, žiūrėdamas funkcionalinės jo vertės.

Šit dar vienas kitas pavyzdys iš Ž. Verno „Aplink žemę per 80 dienų“:

„Allons donc! répondez, il n’y a plus un seul pays dans lequel il puisse se réfugier“ – „Gana jau, gana! – atsakė Ralfas. – Juk dabar nebėra tokio krašto, kur jis galėtų pasislėpti“. Posakis „gana jau, gana!“ paimtas iš kasdieninės liaudies šnekos, bet gerai tinka ir čia, pritaikytas aukštosios draugijos žmonių kalboje, – jis tą kalbos vietą pagyvina.

„Mais incrédule Stuart n’était pas convaincu“ – „Bet Stiuartas buvo neperkalbamas žmogus“.

„Passepartout était hors de lui“ – „Paspirtutas neberimo savo kailyje“.

„Mais qu’espérez-vous?“ – „Bet ko prilauksi?“ (sako, kai jau, rodos, nebėra vilties ko gero sulaukti). – Tai vis vykusiai parinkti gyvos, šnekamosios kalbos atvejai, gerai atitinką originalo mintį ir dvasią.

Ir be lyginimo su originalu, vien paėmęs lietuvišką J. Balčikonio vertimo tekstą, kiekviename puslapyje randi kuo pasigrožėti ir pasigėrėti. Šit žiupsnelis dailios frazeologijos pavyzdžių iš Grimų pasakų – atsitiktinai paimtų, be jokio rinkimo: „Pavis jis man, *bus ne niekis*“; „Turiu keliauti kiek toliau ir *negrįšiu be trečios dienos*“; „*Aš būsiu jums tėvo vietoj* ir laikysiu, kol užaugsit (globėjas sako svetimiems vaikams)“; „nuskurdėlis *mito iš šluotų* (pelnėsi duoną, šluotas rišdamas)“; „*dirbo nuo ryto lig vėlu nakties*“; „*Ta nustebo nustebusi* ir sako: gerai“ ir t. t.

Arba pažiūrėkime, kiek tuose vertimuose leksiškos turtų: „mokytojai negalėjo juo *atsigirti*“; „*Aš tuojau sakiau, kad su tokiuo darbininku nesusikursi*“; „*tos*

statinės ir *žymėti nežymu* maiše (labai dideliame)“; „kur bus susiūta, siūlės visai *nežymės*, rodysis lyg suaugę“; „kareivis nutarė pamėginti pirštis ir *atsidrąsinęs* nuėjo pas karalių“; *atsitiko* eiti keliu į miestą, kur gyvena karalius, paprastam kareiviui“; „kas apsiėmęs per tris dienas ir tris naktis nesužinotų, turėtų *palydėti galvą*“; „prašom *duoti* (= leisti) pamėginti“; „paėmė šautuvą ir *davė* (= šovė) tiesiog į širdį“; „bijau daryti, karalius *smarkiai užgynė* (= griežtai uždraudė)“; „aš *pakelsiu* tokį šaltį, jog ugnis nieko negalės padaryti“; „toks *pakilo* šaltis, jog karštis tuojau *nukrito*“; „Dabar tu turi atgaivinti brolių, kitaip tuoj *atsispirsi* (= atsidursi) ugnį“; „aukso ir sidabro turiu neregėtą *apstą*“; „išbūk *pristojęs* (už berną) septynerius metus, pas-kui eik, kur nori“; „pakišusi [vištas] po krosnim, ėmė kepti. Vištos *paskaudo*, pradėjo net svilti“; „karalius liepė *suvyti* (= privyti ir sugaudyti) tuos šešis nenaudėlius“; „dabar nė paraugauti nenori, nors pirma *gražiausiai* suvalgydavo viską, ką paduodavau“; „*prašoktos* korpės (prakiurusios bešokant)“; „skrido pulkas žąsų, susimetęs į dvi lygiagretes *kartis* (= eiles, virtines)“ ir t.t. — tai tik truputėlis pavyzdžių, saujelytė, pasemta iš didelio aruodo. Matome, kokia čia gausybė ir mažiau žinomų, ne kasdien sutinkamų žodžių, tačiau vis tiek plačiai liaudies kalboj vartojamų, ir kasdieniškesnių, įprasčiausių žodžių, pavartotų nauja, nenuvalkiota reikšme. Čia — ypač pastaruoju atveju — vertėjas parodo, kokių didelių rezervų esama mūsų kalboje; kita vertus, jei palygintume su J. Balčikonio vertimais kitų kai kurių vertėjų ar rašytojų darbus, pamatykime, kaip kartais dar menkais ištekliais mėgina verstis kai kurie rašto darbininkai.

Kas atsidėjęs tiria J. Balčikonio vertimus ir juos visapusiškai kritiškai vertina, tas, galimas daiktas, randa ir diskutuotinų, ir ginčytinų dalykų, ypač meninėje estinėje plotmėje. Norėčiau tačiau ypatingai pabrėžti tai, kuo esu daug kartų persitikrinęs: jei J. Balčikonis vartoja savo raštuose kurį mūsų kalbos žodį ar posakį, tai žinokime, kad toks kalbos faktas tikrai yra. Šiuo požiūriu jo vertimų knygos — tai patikimo, patikrinto ir mokamai, vietoje sudėto kalbos turto klėtys.

Mūsų knygų pasauly J. Balčikonio verstų knygų atsiradimas buvo itin reikšmingas dalykas. Reikia atminti, kad tais laikais (pirmame dešimtmety po I imperialistinio karo) gera lietuvių kalba parašytų ar išverstų knygų buvo ne per daugiausia, o prasta kalba — itin daug. Tad, pavyzdžiui, moksleiviai, kurie labiau rūpindavomės gerai išmokti gimtosios kalbos, gaudyte gaudydavome kiekvieną J. Balčikonio verstą knygą. Būdavo mokyklose lietuvių kalbos mėgėjų būreliai, ten mokiniai, mokytojų vadovaujami, jo knygas nagrinėdavo. Mokslo metų pradžioje lietuvių kalbos mokytojas, pirmąkart atėjęs į klasę, paskelbdavo tų metų darbo programą ir skaitytinų knygų sąrašą, o tame sąrašė pačioje įžymiojoje vietoje būdavo Grimų pasakos, Anderseno pasakos, Haufo pasakos... Tie iš mūsų (ypač mokytojų seminarijos mokinių), kurie ką nors privačiose pamokose mokydavome lietuvių kalbos, kaip geriausiają lektūrą rekomenduodavome J. Jablonskio ir J. Balčikonio raštus. Žodžiu, tos knygos mums tada buvo kalbos turtų aukso fondas. Dabartiniam skaitytojui kai kurie anų laikų dalykai pasirodys gal ir nebe visai suprantami, užtat kad per tuos keturiasdešimt metų daug kas kitaip virto. Tie žmonės, kurie kitados uoliai mokėsi kalbos ir nagrinėjosi J. Balčikonio vertimus, ilgainiui išsimokė ir patys išėjo į mokytojus, rašytojus, vertėjus. Užtat dabar pas mus leidžiamų knygų kalba, apskritai imant, gera, o visai prasta kalba knygos negali nė pasirodyti — niekas jų neleistų. O tuo tarpu apie 1925—1926 metus buvo kitaip: gerai kalbą mokančių

žmonių buvo maža, nemokšų — daug, ir nemokšos buvo tokie įžūlūs, jog tiesiog audrą kėlė, kai kas reikalavo gerbti kalbą — nemindžioti kojomis jos elementarių dėsnių. Štai šitą žinant, bus suprantamiau, kodėl kiekvieną J. Balčikonio vertimų knygą, vos pasirodžiusią, su entuziazmu sutikdavo tiek mokyklos darbuotojai, tiek šiaip visuomenė.

Kiek yra reikšmingas J. Balčikonio vertėjo darbas, turėtume spręsti iš jo vertimų skaitomumo: juos skaitė kelios lietuvių kartos, iš jų mokėsi turtingos, taisyklingos kalbos. Ir reta, labai reta rasti spaudos darbininkų, kurių knygos būtų taip plačiai, taip visuotinai paplitusios ir taip skaitytojo pamiltos. Tyčia pasitikrinau keliose masinėse bibliotekose, ir visur, kur klausiau, man pasakė: šitos knygos nestovi lentynose, jos skaitytos suskaitytos, stačiai suplyšusios nuo skaitymo. Tai tik pagalvoti reikia, kiek gero per tą skaitymą atėjo į mūsų žmones!

Jau seniai laikas, kad apie J. Balčikonio vertimus būtų parašyta studija, kur būtų padaryta smulki analizė, konkrečiai iškelti ir parodyti juose esą turtai, duotas tinkamas, pamatuotas įvertinimas, ypač atsižvelgiant į tai, kiek tos knygos prisidėjo prie mūsų kalbos ugdymo.

Jau šešios dešimtys metų, kai J. Balčikonis dirba vertėjo darbą. Nedaug teturim veikėjų, kurie galėtų tokiu vienos darbo srities stažu pasidžiaugti! O juk žinom, kad tas pats žmogus yra ir profesorius, kurio buvę klausytojai jau keturios dešimtys metų dėsto mūsų mokyklose lietuvių kalbą, ir didžiojo lietuvių kalbos žodyno redaktorius, ir gyvojo mūsų kalbos turto rinkimo organizuotojas, kurio darbo vaisiai — milijonai lakštelių Mokslų akademijos didžiojo žodyno fonduose, o taip pat nemažos skrynios, kur sudėti Lietuvos gyvenamųjų vietų pavadinimai ir visų Lietuvos gyventojų pavardės, surinktos ir sutikrintos kvalifikuotų kalbininkų. Didi tai darbai, ir yra kuo pasididžiuoti žmogui, pradėjusiam dabar devintą dešimtį metų.